

اصالت سنجی

خلاصه انگلیسی این مقاله با عنوان:
Analysis of effective criteria on happy city (Case study: District Two of Tehran)
در همین شماره به چاپ رسیده است.

شهرسازی ایران، دوره ۳، شماره ۵، پاییز و زمستان ۱۳۹۹، صفحه ۲۴-۳۳
تاریخ دریافت: ۹۹/۲/۲۷، تاریخ بررسی اولیه: ۹۹/۳/۴، تاریخ پذیرش: ۹۹/۴/۳۰، تاریخ انتشار:
۹۹/۹/۲۲

واکاوی معیارهای موثر بر شهر شاد (نمونه موردی: منطقه ۲ تهران)

آیدا باقری بهشتی*

حدیث لقمانی

دکتری، گروه شهرسازی، دانشگاه علوم و تحقیقات، تهران، ایران

دکتری، گروه شهرسازی، دانشگاه علوم و تحقیقات، تهران، ایران

چکیده: از نتایج پیشرفت روز افزون تکنولوژی و زندگی ماشینی روی آوردن شهروندان به انزوا و فرو رفتن در مشکلات و دغدغه های روزمره خود است. این امر استرس و افسردگی های فردی را همراه دارد و به ناشاد بودن هر چه بیشتر جوامع شهری کنونی دامن می زند. نبود شادی در فضاهای شهری و مهیا نبودن فضایی برای ابراز احساسات نهفته شهروندان، آنان را به زندگی فست لایفی ترغیب می کند و فشارهای عصبی و روانی منتج از آن را تشدید می کند. به منظور مقابله با مشکلات روز افزون روحی و روانی، نقش شهرها در پاسخگویی به نیازهای انسان در جهت دستیابی به شهرهای سالم و شاد اهمیت بیشتری یافته است. هدف این پژوهش ایجاد فضاهایی شاد به منظور ایجاد آرامش روحی و روانی و ایجاد این همانی و تعلق خاطر در فضا است، به گونه ای که این همانی و تعلق خاطر به فضا بر اساس گریز از فضاهای شهری امروزی غلبه کند و موجبات حضور بیشتر شهروندان و ایجاد فضاهای شهری و جامعه ای شادتر را فراهم آورد. جهت دستیابی به این هدف، با تأکید بر ابعاد کالبدی، زیست محیطی و اجتماعی در فضاهای شهری به تبیین معیارهای هر کدام با توجه به پیشینه پژوهش پرداخته شد که معیارهای به دست آمده شامل ارتباط با طبیعت، پیاده مداری، دوچرخه سواری، رنگ، هماهنگی بصری، جداره های فعال، حس تعلق، امنیت و تعاملات اجتماعی هستند. این معیارها با استفاده از آزمون فریدمن در نرم افزار SPSS تحلیل شده و نتیجه به دست آمده حاکی از آن است که جداره های فعال، هماهنگی بصری و رنگ مهمترین معیارها هستند. این نتیجه نشان از آن دارد که بعد کالبدی بیشتری تاثیر را در شادی و نشاط مردم و ساکنان خواهد داشت و در نهایت با توجه به یافته های پژوهش به ارائه راهکارهایی در این زمینه پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: شهر شاد، آرامش روحی و روانی، جداره های فعال، رنگ، هماهنگی بصری.

*مسئول مکاتبات: ida.beheshty@srbiau.ac.ir

۱- مقدمه

شادمانی به عنوان یکی از احساسات ریشه ای مثبت و تاثیرگذار، نقش تعیین کننده ای در تامین سلامت فرد و جامعه دارد. در نقطه مقابل نبود شادمانی در یک جامعه به ایجاد فضای سرد و بسته ای منجر خواهد شد که قادر به تامین حداقل انرژی عاطفی لازم برای نوآوری و پیشرفت نخواهد بود (موسوی، ۱۳۹۲،

۵۱) متون مربوط به شادی، بیشتر به عوامل داخلی مانند روانشناسی یا عوامل بیرونی دیگر مانند ثروت یا شرایط مادی پرداخته اند و کمتر به محیط فیزیکی شهر به عنوان عاملی برای شادی توجه کرده اند. با توجه به اهمیت محیط هایی که در آن زندگی و کار می کنیم و در زندگی روزمره، فعالیتها، رفتارها، تعاملات، قابلیت زندگی و دسترسی تأثیرگذارند، توجه به محیط شهر

نهایت به ارائه الگوی جهت دستیابی به فضاهای شهری شاد پرداخته شده است که در ایران کمتر به آن توجه شده است.

۲- پیشینه پژوهش

به طور کلی شادی، ارزیابی ذهنی یک شخص از زندگی و شرایط و محیط اطراف است. با توجه با ابعاد چندگانه شادی، بررسی دیدگاهی مختلف درباره این مفهوم ضروری است. شهر شاد همچنین شبیه شهر سبز، شهر هوشمند و سایر مفاهیم یک شهر خوب خواهد بود. با این حال، تفاوت کمی بین این مفهوم و سایر مفاهیم یک شهر خوب وجود دارد. شهر هوشمند شهری است که برای بهره مندی مردم عادی از آخرین فناوری های روز مجهز است. شهر شاد مبتنی بر پیوند عاطفی و شادی جمعی است، در حالی که شهر هوشمند مبتنی بر زیرساخت ها، منابع، فناوری و حکمرانی است (Kumar Jain, 2019). ایده شهر شاد از سال ۲۰۰۷ آغاز شد زمانی که چارلز مونتگومری از خیابان پر هرج و مرجی در بوگاتا با دوچرخه عبور می کرد و ملاقات با شهرداری که اصرار داشت به منظور ایجاد شادی بیش تر، یک کلان شهر را دوباره پیکربندی نماید. انریکو پنالوسا (شهردار) معتقد بود: با تغییر شکل شهرهای خشن و فقیر توانسته شهروندان را شادتر نماید. ما ممکن است قادر به رفع مشکلات اقتصادی نباشیم. اما می توانیم شهرهایمان را طوری طراحی کنیم که شان و مقام مردم را بالا برده، تا آنها احساس کنند که قوی و ثروتمند هستند. شهر می تواند آنها را شادتر گرداند. از دید وی یک فضای عمومی عالی در شهر نوعی کالای جادویی است و هیچگاه از شاد کردن افراد دست بر نمی دارد. عوامل مختلفی بر شاد بودن شهرها موثر است. چارلز مونتگومری معتقد است که شهرها می توانند احساس و رفتار ما را تحت تاثیر قرار دهند. او تاکید کرده است که بیش از همه شهر باید ما را قادر سازد تا روابط خود بین دوستان، خانواده و غریبهایی که به

حائز اهمیت است (Guaralda & Pringle, 2018, 99). تنها در مطالعات نسبتاً جدید است که ادبیات شادی ذهنی روی نقش مکان، جوامع محلی، پیوستگی اجتماعی و حس تعلق حساب جدی باز می کند (Balla, 2013, 6) گسترش شهرنشینی و رشد شتاب زده شهرها و تغییر الگوهای زندگی انسان به سمت مدرنیته شدن، مشکلاتی را برای شهرها به وجود آورده طوری که شهر به مثابه موجودی زنده، شادابی و سرزندگی خود را از دست داده است. یکی از نیازهای مهم در جامعه برنامه ریزی برای افزایش شادی است و اساساً شهر وسیله ای برای نیل به شادی و نشاط تلقی می شود، از این رو باید فضاهایی خلق شود که با نیازهای امروزی (افزایش شادی) مطابقت داشته باشند که در این فضاها ارتقای روحیه و احساس شهروندان جست و جو می شود و در ارتباط با دیگر مکان ها و فضاهای شهری تاثیر زیادی می پذیرند. چراکه اصلی ترین فضاهای که مردم در آن حضور دارند فضاهای شهری محسوب می شود و با تاکید بر این نقاط و با ایجاد احساسات مثبت، سرزندگی و حضورپذیری بیشتر آن ها را به فضاهایی شاد تبدیل نمود. شادی و آرامش این روزها مهم ترین فاکتور بقای انسان ها در این دنیای پر هرج و مرج است و این نشان از میزان اهمیت این موضوع در شهر هاست که بایستی بیشتر به آن توجه شود، اما متأسفانه در شهرها کمتر دیده می شود.

هدف اصلی این پژوهش بررسی عوامل تاثیرگذار در فضاهای شهری جهت ایجاد نشاط، شادی و سرزندگی است که با استفاده از نظریات کارشناسان و نظریه پردازان در حوزه شهرسازی و معماری معیارهای اصلی محیطهای شاد را بیان شده و به ایجاد یک چهارچوب نظری بسنده شده است و سپس به منظور دست یابی به هدف مذکور، به تبیین معیارهای شهر شاد پرداخته شده است و سنجه های آن در شهر تهران (منطقه ۲) با استفاده از آزمون فریدمن از نظر افراد ساکن در این محدوده اولویت بندی شده است و در

خوشبختی پیش می‌رود (Veenhoven, 2007). در نهایت جامعه بشری طی قرن‌های اخیر بسیار تغییر کرده است و این روند "مدرنیزاسیون" عمیقاً بر زندگی افراد تأثیر گذاشته است. کیفیت زندگی در یک جامعه را می‌توان با طول عمر و خوشبختی ساکنان آنها سنجید. وی با تجزیه و تحلیل مقطعی ۱۴۳ کشور در سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۸ دریافت که مردم در مدرن‌ترین جوامع امروز زندگی طولانی‌تر و شادتری دارند (Veenhoven, 2010). می‌توان گفت جامعه‌ای که به مسائل رفاهی افراد توجه نماید می‌تواند نشاط بیشتری در ساکنان خود ایجاد کند.

جدول ۱ - جمع بندی نظریه پردازان در حوزه شهر شاد

معیارها	توضیحات	نظریات
طول عمر، رضایت زندگی، رفاه زندگی، حس تعلق	شادی احساسی است که از محیط اطراف خود تجربه می‌شود	۱. ۲۰۰۰ ۲. ۲۰۰۸ ۳. ۲۰۱۰
حس تعلق، عدالت، همگام با طبیعت، جداره های فعال، روابط اجتماعی پایدار، احساس امنیت	شهر باید قادر باشد تا روابط بین دوستان، خانواده و غریبه هایی که به زندگی معنی می دهند را ساخته و تقویت نماید.	۱. ۲۰۱۴ ۲. ۲۰۱۸ ۳. ۲۰۲۰
زیرساختهای عمومی، حمل و نقل عمومی، کتابخانه های عمومی، پیاده روی، شهر بدون آلودگی، ایمنی زنان و کودکان، امکانات برای رشد فکری و تفریحی	شهر شاد بهترین شهر برای فردا است	۱. ۲۰۱۰ ۲. ۲۰۱۵ ۳. ۲۰۲۰

۳- مبانی نظری

با توجه به پیشینه بررسی شده می‌توان معیارهای استفاده از رنگ‌های طبیعی و شاد، ایجاد نماهای

زندگی ما معنی می‌دهند را ساخته و تقویت نمایید (Montgomery, 2013).

تصویر ۱- عوامل موثر بر شادی از دید مونتگومری (مونتگومری به نقل از شاد، ۱۳۹۵، ۵۱)

کامر جین^۱ در مقاله خود در زمینه شهر شاد بررسی می‌کند و در این پژوهش ویژگی‌های اساسی شهر شاد را پیوند عاطفی، زیرساخت‌های عمومی، حمل و نقل عمومی، کتابخانه‌های عمومی، پیاده‌روی، شهر بدون آلودگی، ایمنی زنان و کودکان، امکانات برای رشد فکری و تفریحی و محیط کلی نشاط می‌داند. وی معتقد است که شهر شاد بهترین شهر برای فردا است باید شهرها بر اساس معیارها شهر شاد ارتقا یابند (Kumar, Jain, 2019). موضوع اصلی تحقیق رابرت وین هون^۲ شادی به معنای لذت ذهنی از زندگی است و این ارزیابی زندگی به احساس فرد بستگی دارد و سطح لذت جویانه تأثیر خود را بر ارضای نیازهای اساسی زیست روانشناختی معطوف می‌کند (Veenhoven, 1991). وی معتقد است، خوشبختی به عنوان "لذت بردن از زندگی فرد" تعریف می‌شود و یا به عبارت دیگر، چقدر فردی زندگی را دوست دارد. این مفهوم را می‌توان با مترادف‌های همچون "رضایت از زندگی" و "رفاه ذهنی"^۳ هم سطح دانست. در حقیقت ارتباط شادی به عنوان یک هدف از سیاست‌های اجتماعی در حال رشد است. هرچه بهتر بتوان مشکلات فوری مانند گرسنگی را از بین برد، بیشتر به سمت اهداف انتزاعی مانند

^۲ Ruut Veenhoven

^۳ subjective well-being

^۱ Trilok Kumar Jain

بایستی تاکید بر طبیعت و فضای سبز بسیار مورد توجه قرار گیرد تا سبب گردد محیطی شاد و سرزنده در شهرها ایجاد گردد. پیوند زدن بافت مصنوع و طبیعی و ایجاد تمامیتی منسجم می‌توان تاثیر انعطاف‌پذیر و انسانی ایجاد نماید. همچنین ایجاد منظر گیاهان در محیط‌های شهری از آن جهت اهمیت دارد که از نظر بصری تاثیری تلطیف کننده بر شهر دارد و در پایداری و تعادل زیست بومی نواحی شهری نیز نقش بسزایی ایفا می‌کند.

پیاده مداری

پیاده روی مهم ترین امکان برای مشاهده مکان ها، فعالیت ها، احساس شور و تحرک زندگی، کشف ارزش ها و جاذبه های نهفته در محیط است. پیاده روی از روش های مهم ادراک هویت فضایی، احساس تعلق به محیط و دریافت کیفیت های محیطی می باشد. از دیدگاه سلامت روانی حرکت پیاده، علاوه بر تاثیر بر سلامت و بهداشت جسمانی و روانی و اجتماعی می تواند با حسی از آرامش و شادابی همراه باشد (صفاری نیا و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۲). در حقیقت پیاده روی سبب از بین رفتن افسردگی شده و عامل بسیار مهمی در ایجاد شور و نشاط محیط ها می باشد.

مناسب و هماهنگ، ایجاد فضایی برای گفت و گو، مانند فضاهای نشسته با مبلمان انعطاف‌پذیر، استفاده از کاربری‌های فعال که سبب جذب افراد متفاوت گردد، تقویت ابعاد اجتماعی برای جذب افراد و برقراری ارتباط اجتماعی بین آنها بیشتر از طریق کافه‌ها و رستوران‌های روباز، صندلی و نیمکت، فضاهای برای تفریح و اوقات فراغت، فعالیت‌های سرگرمی مانند بازی‌های گروهی برای همه سنین، کنسرت، موسیقی سنتی و تئاتر و همچنین توجه به پیاده مداری و دوچرخه سواری به عنوان معیارهایی برای شهر شاد محسوب می‌شود که در تصویر زیر با توجه به ابعاد فضاهای شهری شامل بعد کالبدی، اجتماعی و زیست محیطی هر کدام از معیارها با کارشناسان رشته شهرسازی دسته بندی شده است.

تصویر ۲- مولفه های تاثیرگذار بر شهر شاد

۳-۱- بعد زیست محیطی:

ارتباط با طبیعت

تحقیقات نشان می‌دهد که یک ساختار شهری متراکم در مقابل پراکندگی، می‌تواند به کاهش خطر افسردگی، به ویژه برای زنان و افراد مسن، با افزایش فرصت حرکت در اطراف و لذت بردن از یک زندگی فعال اجتماعی منجر گردد (melis, 2016). یکی از معیارهای مهم در ایجاد شادی بخشی فضاها ایجاد مسیرهایی جهت دوچرخه سواری به عنوان حمل و نقل عمومی است و با ایجاد مسیرهای ویژه دوچرخه سواری، پیست‌ها و اماکن مختص آن‌ها، امکان حمل و نقل دوچرخه‌ها با وسایل حمل و نقل عمومی مانند اتوبوس،

طبیعت با آرام سازی ذهن می‌تواند خستگی روح و روان را از بین ببرد، انسان وقتی در محیط زندگی می‌کند که بوستان و فضاهای سبز دارد از قوه درک و تشخیص بالایی بهره مند می‌شود. بنابراین می‌توان گفت یکی از معیارهای مهم در ایجاد نشاط شهروندان ایجاد ارتباط میان شهر و طبیعت است. مناظر طبیعی و فضاهای سبز در فرد احساس های مثبت و پرنشاطی ایجاد می‌کند و همچنین در بهبود بسیاری از بیماری ها نیز تاثیر شایانی دارد. در طراحی بناهای شهری

و مثبت، معمولاً شادتر و سالم‌تر هستند. براساس تحقیقات افرادی که ارتباط اجتماعی قوی دارند معمولاً ۵۱ سال بیشتر از افراد منزوی عمر می‌کنند. ایجاد مکان‌هایی جهت مکث و ایجاد کاربری‌های مناسب گفتگو همچون پارک‌ها و کافه‌ها جهت ایجاد تعاملات اجتماعی اهمیت شایانی دارد.

حس تعلق

حس تعلق به پیوند فرد با مکان منجر شده و در آن انسان خود را جزئی از مکان می‌داند و براساس تجربه‌های خود از نشانه‌ها، معانی، عملکردها و شخصیت، نقشی برای مکان در ذهن خود متصور می‌سازد و مکان برای او قابل احترام می‌شود. حس تعلق به مکان از یک طرف وابسته به مشخصات و ویژگی‌های فردی شامل انگیزش‌ها، شایستگی‌ها و شناخت افراد نسبت به یک مکان بوده و از طرف دیگر ریشه در تعاملات اجتماعی و ارتباط فرد و دیگران در محیط دارد که منبعث از نیاز انسانی تعلق به عنوان نیاز اولیه انسان است. به طور کلی تعلق به مکان، نقطه تلاقی عناصر کلیدی، مفاهیم ذهنی فرد از مکان و ساختار اجتماعی می‌باشد (سلیمانی، ۱۳۹۴، ۴۶) این احساس تعلق به مکان سبب امنیت و همچنین حضور پذیری بیشتر افراد سکنه خواهد شد که به عنوان یکی از معیارهای فضاهای شادی آور محسوب می‌شود.

۲-۳- بعد کالبدی:

توجه به رنگ

راهکار استفاده از رنگ‌های طبیعی و شاد، ایجاد فضاهای مکث با مبلمان انعطاف پذیر در شهرها سبب می‌شود تا از این طریق فضاها و محیط‌های برای جذب افراد و برقراری ارتباط اجتماعی بین آنها (از طریق کافه‌ها و رستوران‌های روباز، صندلی و نیمکت در بین پیاده‌روها، فضاهای برای تفریح و اوقات فراغت، فعالیت‌های سرگرمی مانند بازی‌های گروهی برای همه

مترو و قطار و بسیاری سبب بهبود هرچه بیشتر از لحاظ نشاط بیشتر شهروندان خواهد بود.

۲-۳- بعد اجتماعی:

ایجاد امنیت و عدم استرس

امروزه شهرنشینی فزاینده مشکلات متفاوت زیادی را برای کشورهای در حال توسعه ایجاد کرده است و توجه به مفهوم امنیت شهروندان و روش‌های ارتقا آن به عنوان یکی از الویت‌های اساسی تبدیل شده است. مردم در فضاهایی چون کوچه‌های تاریک و خلوت، خیابان‌ها و فضاهای خلوت و کم تردد شهر، مسیریایی که از لحاظ کالبدی دچار مشکل هستند (خرابه‌ها و ویرانه‌ها) و مکان‌هایی که موجب سلب آسایش و امنیت شهروندان می‌شود، قسمت‌هایی کنج و دنج فضاهای عمومی، قسمت‌هایی که آلودگی‌های محیطی و کم‌نوری وجود دارد احساس امنیت کمتری دارند. چنین عواملی موجب کاهش حضور افراد و معضلات و پیامدهایی از قبیل عدم اعتماد، احساس نگرانی، استرس و دوری جستن از محیط و عدم حفظ مدنیت را به دنبال دارد. این عوامل از مهمترین عوامل در عدم نشاط افراد محسوب می‌شود و می‌توان گفت امنیت و عدم استرس یکی دیگر از معیارهای موثر در نشاط فضاهای شهری محسوب می‌شود.

تصویر ۳- عوامل ایجاد کننده استرس در شهر (صفری نیا و دیگران، ۱۳۹۴)

تعاملات اجتماعی

ارتباط اجتماعی قدرتمندترین ابزار برای سعادت و شادی انسان‌ها است. افراد دارای روابط اجتماعی قوی

است. (Sunaryo et al, 2012, 3). این ویژگی مهم می‌تواند از طریق جداره‌های فعال به منصفه ظهور برسد. از اصول طراحی مناسب خیابانی، طراحی مطلوب جداره طبقه همکف است به خصوص در ساختمان‌هایی که دارای طبقات زیادی هستند. نحوه برخورد لبه‌های شهری به خصوص در طبقات پایین ساختمان‌ها تأثیری بر زندگی در فضای شهری دارد (گل، ۱۳۹۳، ۷۵). اصلی‌ترین عوامل موثر بر طراحی جداره شامل ترکیب بندی، فرم، بافت، رنگ، اجزا، سقف، بازشوها، مصالح، تناسبات به کار رفته در نما، اندازه و محل قرارگیری بازشوها، پیش‌آمدگی‌ها و عقب‌رفتگی‌ها در پلان و یا نما، شناخت و به کارگیری معیارهای زیبایی‌شناسی و ایجاد جذابیت بصری است.

۴- روش تحقیق

نوع تحقیق حاضر کاربردی می‌باشد و در تدوین این تحقیق از روش‌های توصیفی-تحلیلی و اسنادی-پیمایشی استفاده شده است. از روش اسنادی، مطالعه کتابخانه‌ای برای جمع‌آوری دیدگاه‌ها، نظرات و تجربیات موجود استفاده خواهد شد. بعد از اینکه معیارها از مبانی نظری و مطالعات گذشته استخراج شد داده‌های مربوط به از طریق پرسشنامه گردآوری شده است و برای اینکه روایی آنها به دست آورده شود از متخصصین و کارشناسان مرتبط با موضوع استفاده شده است. روش نمونه‌گیری در این پژوهش، به صورت تصادفی است. بدین صورت که پرسشنامه‌ها به ۱۰۰ نفر داده شد. (پرسشنامه به تعداد ۱۵۰ عدد پخش گردید و افرادی که پاسخ کامل نداشته‌اند مورد تحلیل قرار نگرفته است) و سعی شده است در انتخاب افراد از کسانی که دارای حضور پذیری بیشتر در محدوده بوده‌اند و همچنین دارای تحصیلات باشند استفاده گردد. پرسشنامه دارای ۲۷ سؤال برای ارزیابی ۹ شاخص رنگ، تعاملات اجتماعی، همخوانی بصری، حس تعلق، ایجاد امنیت و

سنین، کنسرت، موسیقی سنتی و تئاتر) ایجاد و استفاده از رنگ و توجه به رنگ در این فضاها و مکان‌ها سبب نشاط و شادی بیشتر خواهد شد.

هماهنگی و همخوانی بصری

آلودگی‌های بصری یکی از مهمترین عوامل در تغییرات منفی در محیط زندگی افراد می‌باشد. از جمله نصب بیلبردهای تبلیغاتی ناهماهنگ، سیم‌های برق، ساخت سازه‌های نامتعارف و ناهماهنگ سبب خواهد شد محل زندگی مردم را چنان آلوده کنند که سبب شود روح و روان افراد ساکن کم‌کم دچار تشویش و احساس آرامش آنها را از بین ببرند. این اقدامی است که در بوئنوس آیرس، پایتخت آرژانتین انجام شد. به منظور مبارزه با آلودگی‌های بصری حدود ۴۰ هزار تابلوی تبلیغاتی جمع‌آوری شد. همچنین ساختمان‌های قدیمی بر اثر گذشت زمان کثیف شده و نمای زشتی پیدا کرده بودند. صاحبان این ساختمان‌ها باید به بازسازی نمای ساختمان‌های خود تشویق شوند و حتی می‌توان از تزئینات گیاهی مانند گیاهان رونده برای زیباسازی آنها استفاده کرد. بعضی مواقع هم برخی ساختمان‌ها بدون سکنه رها شده و به مرور پر از آشغال می‌شود باید به وضع این ساختمان‌ها نیز رسیدگی کرد. با استفاده از هنر معماران، مجسمه‌سازان و نقاش‌ها می‌توان بناها و مجسمه‌های زیبایی ساخت و تصاویر زیبا و چشم‌نوازی روی دیوارهای شهر پدید آورد (Montgomery, 2013). این همخوانی و هماهنگی در محیط‌های بصری تأثیر شایانی بر دید انسان‌ها و حضور آنها در فضاها دارد.

جداره‌های فعال

ایده جداره‌های فعال برای اولین بار توسط یان گل در بیش از چهاردهه گذشته مطرح شد، اما ریشه‌های آن به کارهای جیکوبز و نیومن برمی‌گردد. فضای شهری به عنوان فضایی با ویژگی همه‌شمولی که عموم افراد آزادی انجام فعالیت‌های متنوع اجتماعی را دارند، مطرح

تصویر ۴- موقعیت منطقه ۲ نسبت به شهر تهران

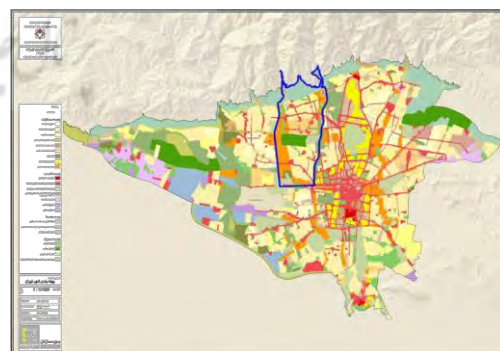
آزمون فریدمن^۱ مورد بررسی در این پژوهش برای طرح‌های درون‌گروهی (نمونه‌های وابسته) مورد استفاده قرار می‌گیرد. این آزمون تعمیم یافته آزمون ویل کاکسون است و معادل ناپارامتریک آزمون اندازه‌های مکرر است. در این پژوهش هدف بررسی میزان تاثیر معیارها بدست آمده از چارچوب نظری بوده که براساس پرسشنامه پخش شده در منطقه ۲ تهران مورد بررسی قرار گرفته است. سؤالاتی پیرامون اولویت بندی و شناسایی معیارهایی که بیشترین اهمیت را در زمینه ایجاد نشاط در فضاهای شهری خواهد داشت، بررسی شده است. سپس با استفاده از طیف لیکرت پرسش‌ها کمی سازی شد (عدد یک به معنای کمترین تاثیر و عدد پنج به معنای بیشترین تاثیر) سپس با توجه به تعداد پاسخ‌ها و دسته بندی معیارها در نرم افزار SPSS وارد و تحلیل بر اساس آزمون فریدمن صورت گرفت.

جدول ۱ مهم‌ترین جدول آزمون فریدمن است که قبل از تفسیر جداول دیگر نخست باید نتایج این جدول را ارزیابی کرد و در صورت معنی دار بودن آزمون فریدمن، به تفسیر نتایج جداول توصیفی و میانگین رتبه پرداخته می‌شود. این جدول معنی داری آماری را نشان می‌دهد. مقدار مجذور کای به دست آمده برابر با ۲۲۷,۵۰۵ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ قرار دارد. معنی دار بودن آزمون فریدمن بدین معناست که رتبه بندی متغیرها جهت مهمترین متغیر در ایجاد شادی و نشاط در محدوده مورد مطالعه بامعناست. از آزمون فریدمن برای رتبه بندی مهم ترین معیارها استفاده شد. آزمون فریدمن نشان داد که اهمیت و رتبه متغیرهای مطرح شده در زمینه بررسی معیارهای موثر در این مبحث با یکدیگر متفاوت است ($df=8$, $227,505 = \chi^2$ مجذور کای) مقایسه میانگین رتبه ها نشان

عدم استرس، دوچرخه سواری، پیاده مداری، ارتباط با طبیعت تبیین شده است. همچنین به منظور سنجش اعتبار پاسخ‌های ارائه شده در گویه‌ها به کمک روش آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت. آلفای کرونباخ بدست آمده ۰/۶ بوده که نشان دهنده آن است که شاخصهای مورد بررسی از همبستگی لازم برخوردارند و سپس جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و بررسی میزان اولویت هر یک از معیارها با استفاده از آزمون فریدمن در نرم افزار SPSS مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت.

۵- یافته‌های پژوهش

محدوده مطالعاتی این تحقیق، منطقه ۲ از وسیع‌ترین مناطق ۲۲ گانه شهر تهران می‌باشد. با توجه به طرح تفصیلی این منطقه از شمال به محدوده قانونی شهر تهران و از شرق به بزرگراه چمران و مسیل درکه و از غرب به بزرگراه محمد علی جناح، بلوار اشرفی اصفهانی و مسیل فرحزاد و از جنوب به خیابان آزادی محدود می‌شود. این منطقه دارای ۴ ناحیه و ۱۴ محله می‌باشد. منطقه ۲ تهران که وسعت آن ۴۷۰۰۰ مترمربع است و آریاشهر، گیشا، سعادت آباد، یوسف آباد، طرشت، شهرآرا، شهرک ژاندارمیری، فرحزاد و شهرک غرب، مرزداران، برق آلستوم، ستارخان، تهران ویلا و همایونشهر از محله‌های شاخص مسکونی آن به شمار می‌رود.

^۱ Friedman

	Mean Rank
پیاده مداری	3.80
دوچرخه سواری	4.27
ارتباط با طبیعت	3.92
امنیت و عدم استرس	4.35
تعاملات اجتماعی	5.16
حس تعلق	3.68
رنگ	5.18
هماهنگی بصری	7.15
جداره فعال	7.50

می دهد که مهم ترین متغیر جداره های فعال است.

جدول ۱- ارزیابی آزمون فریدمن

N	100
Chi-Square	227.505
df	8
Asymp. Sig.	.000

۶- نتیجه گیری و پیشنهاد

یکی از خصایص بارز شهرسازی معاصر کشور، افول ارتباط موثر با شهر توسط شهروندان و در نتیجه بی توجهی و مشارکت اندک و به مرور زمان از بین رفتن کیفیت فضاهای شهری و عدم توجه به شور و هیجان در آن هاست. در این پژوهش با معرفی معیارها و بررسی در زمینه اولویت سنجی معیارهای شهر شاد به بیان دو هدف مهم تحقیق، یکی شناسایی و تدوین ابعاد و معیارهای موثر در شهر شاد و ارتقای کیفی آن و دیگری بررسی و تحلیل الویت و اهمیت هر یک از معیارها در منطقه ۲ تهران پرداخته شده است تا بتوان به ارائه راهکارهایی جهت بهبود شهرهای کنونی عمل کرد. این اهداف و نتایج حاصل از شناخت صحیح و کارآمد عناصر شهر شاد و ساماندهی آن به منظور ارتقای محیطی را فراهم می سازد. اولویتها و اهمیت معیارها سبب خواهد شد تا راهبردها، اهداف عملیاتی و راهکارهای طراحی و ساماندهی برای ارتقای فضای شهری با رویکرد شهر شاد، استفاده نمود. در این راستا در پی پاسخگویی به سوال این پژوهش مبنی بر این که مؤلفه ها و شاخص های ارزیابی شهر شاد کدامند با بررسی نظریات اندیشمندان در این زمینه و با توجه به مبانی نظری تحقیق، چارچوب مفهومی منظر شهری در نظر گرفته شد، سپس با بررسی و تحلیل هر یک از ابعاد منظر شهر شاد ۹ معیار (پیاده مداری، دوچرخه سواری، ارتباط با طبیعت، امنیت و عدم استرس، تعاملات اجتماعی، حس تعلق، رنگ، هماهنگی بصری،

در جدول ۲ میانگین و انحراف استاندارد متغیرها با این آزمون ارائه شده است. دامنه میانگین این متغیرها بین 0 تا ۵ است. مقایسه میانگین متغیرهای بدست آمده نشان می دهد که بالاترین میانگین (۴,۳) متعلق به متغیر هماهنگی بصری و دیوار فعال بوده و پایین ترین میانگین (۳,۲) متعلق به ارتباطات اجتماعی است.

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار در آزمون فریدمن

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
پیاده مداری	100	3.4700	.33866	3.00	4.00
دوچرخه سواری	100	3.8767	.38331	3.33	4.33
ارتباط با طبیعت	100	3.4033	.76585	2.33	4.33
امنیت و عدم استرس	100	3.4833	.66730	2.67	4.33
تعاملات اجتماعی	100	3.8433	.47486	3.00	4.33
حس تعلق	100	3.2267	.96036	2.00	5.00
رنگ	100	3.8867	.60714	2.67	4.67
هماهنگی بصری	100	4.3133	.50546	3.33	5.00
جداره فعال	100	4.3067	.36906	3.33	5.00

جدول ۳ وضعیت رتبه بندی متغیرها جهت

بررسی میزان تاثیر بر شادی و نشاط فضاهای شهری نشان می دهد. مقایسه میانگین رتبه ها نشان می دهد (لازم به ذکر است که میانگین رتبه با میانگین حسابی تفاوت دارد و نحوه محاسبه این دو میانگین متفاوت است) که بالاترین میانگین رتبه (۷,۵) به متغیر جداره فعال در نمره دهی اختصاص دارد که بدین معناست که مهم ترین ویژگی برای ایجاد شهر شاد باید بر معیار جداره فعال است، توجه کرد. بعد از متغیر فوق، نیز اهمیت متغیرها به ترتیب شامل هماهنگی بصری و رنگ می باشد. این نشان میدهد مهمترین بعد در ایجاد شهری شاد را می توان بعد کالبدی دانست.

جدول ۳- میزان رتبه بندی متغیرها

- ✓ توجه به صداهای آرامش بخش و خاطره ساز همچون صدای آب و موسیقی سنتی و پرخاطره برای نسلهای مختلف
- ✓ استفاده از مبلمان و المانهای خاص جهت ایجاد فضاهای مکث و گفتمان و تاکید بر رنگهای آن
- ✓ نظارت مردمی از طریق طراحی مکانهایی برای گردهمایی کاربرای فضاهای عمومی
- ✓ ایجاد امکانات تفریحی جهت گرد هم آیی مانند بازی های شهری (با نور و رنگ و...)، ورزش، تئاتر
- ✓ رواج فعالیت های از جمله رستورانها یا غرفه های فروش خیابانی
- ✓ تجهیز فضاهای عمومی به وسایل حمل و نقل عمومی و توزیع مناسب آن در فضاهای مختلف شهر

جداره فعال) استخراج و همراه با ابعاد کالبدی، اجتماعی و زیست محیطی شهری، چارچوب مفهومی پژوهش را تشکیل میدهند. آنچه به صورت اجمالی از مشاهدات و پاسخهای شهروندان منطقه ۲ شهر تهران به سوالات میتوان استنباط کرد، میزان خوانش شهروندان از شهر شاد در این پژوهش است. یافته های تحقیق نشان میدهد میزان تأثیرگذاری کالبد در ادراک شهر شاد، در شهروندان به خصوص منطقه ۲ تهران بیشتر از ابعاد دیگر است. بدین ترتیب توجه به ابعاد کالبدی فضاهای شهری و لحاظ قرار دادن عواملی همچون جداره های پیوسته و منظم، رنگهای شاد، جداره فعال (کاربری های جذاب) میتواند در طراحی و ساماندهی شهری منجر به برقراری ارتباطی شاد با محیط و خوانش مؤثر محیط توسط شهروندان شود که به تبع این ارتباط میزان تعلق و دلبستگی به مکان در استفاده کنندگان از فضا نیز افزایش خواهد یافت. و لیکن با توجه به نتایج حاصل می توان اقدامات زیر را جهت افزایش حس شادی در فضای شهری پیشنهاد نمود:

- ✓ ساماندهی کالبد فضاهای شهری به گونه ای که باعث ترغیب بیشتر مردم برای حضور در فضا و ایجاد شادمانی بیشتر فضا شود
- ✓ استفاده از رنگ هایی مانند سبز و آبی در شب که علاوه بر اینکه موجب استحکام حس امنیت شود، احساس آرامش و شاد و ایمن بودن را موجب شود.
- ✓ ساماندهی فضاهای مکث و تعامل جهت انجام فعالیت های شادی آفرین و افزایش حس تعلق
- ✓ استفاده از کاربری های جذاب و فراهم آوردن امکاناتی جهت ایجاد فعالیت های پیش بینی نشده، متفاوت و متنوع شهروندان
- ✓ ایجاد امکاناتی جهت برگزاری جشن های خیابانی و نمایشگاه های فصلی و فراهم کردن شرایط لازم جهت ارتباطات اجتماعی و فضاهای مکث توجه به رنگ های موثر در نور و روشنایی و نورپردازی مناسب در شب

۷- منابع

۱. سلیمانی، پیمان، ۱۳۹۴، باز شناسی اصول و معیارهای منظر سازی مراکز و بافت تاریخی با تاکید بر تقویت حس تعلق و خاطره جمعی، استاد راهنما مهدی حقیقت بین، استاد مشاور محمدرضا بمانیان.
۲. شاد، مهسا، ۱۳۹۵، طراحی مکان های سوم با تاکید بر اصول شهر شاد در انطباق با خرده فرهنگ های شهری (نمونه موردی: خیابان کوهسنگی مشهد)، استاد راهنما: ساناز سعیدی فرد، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری اسلامی دانشگاه بین المللی امام رضا.
۳. صفاری نیا، مجید و همکاران، ۱۳۹۴، مقدمه ای بر روان شناسی شهری: جلد اول. معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، چاپ اول، نشر تیسرا.
۴. گل، یان، اسوار، بیگیت، ۱۳۹۴، بررسی زندگی فضای عمومی، ترجمه: محمد سعید ایزدی، سمانه محمدی، سمانه خبیری، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، انتشارات اول و آخر.
۵. موسوی، سید محسن، ۱۳۹۲، شادمانی رویکرد های نظری و یافته های تجربی. شهرداری تهران اداره کل مطالعات فرهنگی و اجتماعی، چاپ اول: انتشارات تیسرا.
6. Ballas, Dimitris. & Danny, Dorling. (2013) The geography of happiness, The Oxford handbook of happiness.
7. Kumar Jain, Trilok, 2019, Concept of Happy City: The Smart Cities of the Future, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3314531>.
8. Okulicz-Kozaryn, Adam. & Joan Maya, Mazelis. (2018) Urbanism and happiness: A test of Wirth's theory of urban life, Urban Studies, Vol.55, No.2, pp.349-364.
9. Montegomery, charls (2003) Happy City will revolutionize the way we think about urban life. <http://www.theatlantic.com/health/archive/2003/00/why-were-sometimes-kind-without-reason/285116/>.
10. Sunaryo RG, Soewarno N, Setiawan B (2012). The transformation of urban public space in yogyakarta, A Search for Specific Identity & Character, Architecture Department, Faculty of Civil Engineering & Planning, Petra Christian University.
11. Veenhoven, Ruut. (2017) World Database of Happiness: Archive of research findings on subjective enjoyment of life, Erasmus University Rotterdam, The Netherlands.
12. Veenhoven, Ruut. ۲۰۰۷, World Database of Happiness: Continuous register of research on subjective appreciation of life, t: <https://www.researchgate.net/publication/228659294>
13. Veenhoven, Ruut. 1991, Is happiness relative?, Social Indicators Research, pages1-34, doi:10.1007/bf00292648.
14. Veenhoven, Ruut. ۲۰۱۰, Life is Getting Better: Societal Evolution and Fit with Human Nature, Soc Indic Res, pages105-122, DOI 10.1007/s11205-009-9556-0.

نحوه ارجاع به این مقاله:

باقری بهشتی، آیدا؛ لقمانی، حدیث. (۱۳۹۹). واکاوی معیارهای موثر بر شهر شاد، شهرسازی ایران، ۳ (۵)، ۳۳-۲۴.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Iranian Urbanism Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

URL: <https://www.shahrsaziiran.com/1399-3-5-article2/>